

75 éves a MÁV Szimfonikus Zenekar

„A közönségnevelés olyan, mint a wimbledoni gyeptérfák gondozása. Hosszú évtizedekig kell játszani magas színvonalon igényes műsorokat, mint ahogy a gyepet is 150 éve rendszeresen locsolják és nyírják”

Az együttes útja a II. világháború után, a Gördülő Operával kezdődött, Szőke Tibor karmester vezetésével, akinek nevét ma a zenekar Mesterbérlete őrzi. A kezdeti nehézségek hamar közösséggé kovácsolták össze a muzikusokat, a zenekar pedig megtalálta a helyét a magyar zenei életben. A nagy futballklubok szurkolóival vetekszik törzsközönségének kitartó hűsége és ragaszkodása, bérleteik apáról-fiúra szállnak. A 75 éves jubileumi évadot sajnos kettévágta a COVID-19 járvány miatt szünetelő koncertélet, de a zenekar feltalálta magát ebben a helyzetben is, és az egykori Gördülő Opera mintájára zenélő autókkal járja Budapestet és a vidéket. A jubileumról a zenekar három igazgatóját kérdeztük, Fenyő Gábort, Kovács Gézát, és a jelenlegi ügyvezető igazgatót, Lendvai Györgyöt.

■ Sok különleges pont van a MÁV Szimfonikusok történetében. Az egyik legérdekesebb az alapítása: a zenekar és a Gördülő Opera kezdeményezése indította útjára 75 évvel ezelőtt.

FENYŐ GÁBOR: Ez egy nagyon szép és romantikus történet. Az alapító karmesterünket Szőke Tibornak hívták, aki 1912-től 2009-ig, közel 100 évet élt. Furcsa, de a hetvenes években, amikor én a MÁV zenekarhoz kerültem, igazából már senki sem emlékezett az alapítás körülményeire, csak egy idősebb muzikus, Pusztai Ferenc timpani-művész, aki nekem szólamvezetőm volt. Szőke Tibor a II. világháború idején a harmincas éveiben járt, az Operaház fiatal karmestere volt, Ferencsik János asszisztense. 1944-ben, még Budapest ostroma előtt, amikor az Operaház már nem tartott előadásokat, de a Vigadóban még koncertszerűen játszottak, Szőke Tibor vezényelte egy alkalommal a Figaro házasságát. Az előadás után odament hozzá gratulálni egy magas, nyúlánk, elegáns úriember, Varga László, a MÁV később a koncepciók perék sorában, koholt vádak alapján kivégzett elnök-vezérigazgatója. Ekkor vetette fel elsőként,

hogy a háború után szeretné, ha a vasút hozzájárulhatna az újjáépítéshez lelki értelemben is, és a MÁV nemcsak építőanyagot és élelmiszert szállítana, hanem a lelkek táplálékát, zenét, operát is. Elmondta, hogy ezt úgy gondolja, hogy létre kellene hozni egy professzionális zenekart, amihez a MÁV biztosít megfelelő kocsiakat, és a vasút költségén szállítja a zenészeket az ország különböző településeire előadásokat tartani. Szőke Tibort nagyon ambicionálta ez az ötlet, így amikor 1945-ben véget ért a háború, az első napokban sietett megkeresni Varga Lászlót a MÁV székházában az Andrassy úton.

■ Így indult a MÁV zenekar története, ami ma már történelem.

F.G.: Ahogy befejeződtek a harcok, Szőke Tibor szerint összemotiválta a Vasutasok egykori fúvószenekarának tagjait, akik az 1945. május 1-i díszfelvonuláson, mint a MÁV zenekarának első zenészei már ott meneteltek a dolgozókkal együtt, ezért ezt a napot tekintjük a zenekar születése napjának. Részben ebből a fúvószenekarból, részben olyan muzikusokból, akik ekkor állás nélkül voltak, nagyon hamar összeszerveződött egy szimfonikus zenekar. Szőke Tibor vezetésével elkezdtek próbálni, és 1946 őszén már bérleti hangversenysorozatot indítottak, majd eljutottak Bécsbe is. Ekkorra alakult ki a pontos terve a Gördülő Operának is. Közel tíz évig működött, ez alatt 544 előadást tartottak az ország különböző pontjain. Elsősorban a nagy Verdi-, Puccini, Mozart-operákat játszották. Ez akkoriban nagyon komoly hőstettnek számított. Sokszor fordult elő, különösen az első időszakban, hogy olyan termekben kellett játszani, amelynek még ki voltak törve az ablakai, nem volt fűtésre lehetőség, dermedt hidegben kellett zenélni, egészen borzasztó körülmények között. Viszont volt lelkes hallgatóság, és a zenekar művészei elhivatottan vállalták ezt a küldetést.

Pusztai Ferenc és Szőke Tibor

Kobajasi Kenichiro

I Ezek a kezdeti nehézségek is biztosan hozzájárultak ahhoz, hogy a zenekarnak egyik különleges védjegyévé vált a közösség, a zenészek között és a közönségben is.

F.G.: Saját tapasztalatból mondom, hiszen '73-ban kerültem a zenekarhoz, és akkor még javában folytak a vonatos vidéki koncertek, bár már Szőke Tibornak híre-méneke volt az országban, 1949-ben távozott nyugatra, és nem volt meg a Gördülő Opera sem. Akkoriban úgy működünk, hogy kéthetente péntekenként volt hangversenyünk a Zeneakadémián, mindig új műsorral, a rá következő hétfőn aztán vonatra szálltunk, és elvittük ezt a műsort valamelyik vidéki városba, sokszor két-három napig úton voltunk, és több helyszínen is előadtuk. Az, hogy egy vasúti kocsiban összezárva töltötünk nagyon sok időt együtt – a zenészek sakkoztak, kártyáztak, társasoztak, beszélgettek –, sokat segített abban, hogy jobban megismerjük egymást, és ebből egy bajtársias közösség alakult ki.

I Miben volt igazából más a MÁV, mint a többi zenekar?

F.G.: A kezdeti időszakban még nem volt ennyi együttes Budapesten. Az Állami Hangversenyzenekar volt a kulturális élet egyik fő szereplője, volt a Rádióknak egy nagyszerű zenekara, természetesen az Operaháznak is, és rögtön utánuk következtek a MÁV Szimfonikusok. Mi egész mások voltunk, a többiek hozzánk képest profi körülmények között dolgoztak, és valamivel jobban meg is fizették őket. Azt hiszem, különleges volt nálunk a zenekarnak a mindenkor művészeti vezetőkhöz való viszonya is. Szőke Tibor után, 1949-től két karmester vezette a zenekart párhuzamosan: Lukács Miklós és Pécsi István. Amikor én a zenekarhoz kerültem, 1973-ban, még ők voltak ott, és mindketten a muzsikusat nagyon tisztelő, őket munkatársnak tekintő stílusban dolgoztak. Utánuk 1976-ban jött egy igazán nagy egyéniség, Oberfrank Géza, aki izzó ambícióval és nagyon igényesen, rövid idő alatt szembetűnő fejlődést ért el, olyan meggyőző módon, hogy minden muzsikusz partnerre volt, pedig sokat követelt. Közben megismertük Kobajasi Kenicsirót, az 1974-es, első televíziós kar-

mesterversenyen. Mi játszottunk a verseny első fordulójában, utána sokszor elmondta, hogy mi voltunk az első zenekar életében, amelyet hazáján kívül vezényelt, és ez az első találkozás kitörölhetetlen nyomot hagyott benne. És ez nem üres szó, az utána következő években gyakran játszottunk vele, most pedig tiszteletbeli vendégkarmesterünk, minden évben vezényel bennünket, turnéztunk vele Japánban is. Gál Tamás húsz évig volt vezető karmester, a zenekar és ő egymás lélegzetét is ismerte. Ma pedig az aktuális művészeti vezető mellett három olyan kiválóságunk van, mint Takács-Nagy Gábor, Csaba Péter és Kesselyák Gergely, mindhármuk más-más egyéniség, mindegyiküktől lehet újat tanulni és azt sem felejthetjük el, hogy az ő révükön micsoda vendégművészek jártak nálunk: Menahem Pressler, Jesus Lopez Cobos, Jean-Eflam Bavouzet, Maxim Vengerov, Kirill Truszov, Charles Dutoit. A jelenlegi művészeti vezető, Daniel Boico, aki amerikai, meghatóan személyes, baráti hangú levelet írt a zenekari kollégáknak a járvánnyal kapcsolatban. Egyszóval, elmondhatjuk, hogy nálunk soha nem a karmesternek volt zenekara, hanem a zenekarnak volt és van karmestere.

KOVÁCS GÉZA.: Amit szomorúan látok, hogy továbbra is a képességei és a teljesítménye alatt van az együttes finanszírozása. Ez az együttes első osztályú világsztárokkal működött együtt, azok legnagyobb meglepetésére. Ilyen volt például a tokiói Három tenor koncert, de hosszan sorolhatnánk, ki mindenki fordult meg a zenekarnál a legkiválóbb művészek közül már a rendszerváltás előtt és utána is. Ez azért komoly mérce. Nem csak a közönségnek, a döntéshozóknak is jobban meg kellene becsülnie ezt a zenekart.

F.G.: A mi körülményeink speciálisak voltak, és ez egy nagyon összetartó közösséget eredményezett. Tudok is erre egy példát mondani. A '90-es évek elején az egyik kollégánk gyereke gerincbeteg volt, és szüksége lett volna egy speciális fűzőre, egy korzetterre. Ezt akkoriban még Svájcban kellett behozatni, és az akkori fizetésekhez képest nagyon drágának számított. Írtunk egy felhívást, hogy segítsünk neki összegyűjteni az árát, és

nemcsak a MÁV zenekarból, de más zenekarokból is sokan adakoztak, hamar összejött a pénz. A zenekari muzsikások közötti szolidaritást sokszor megtapasztaltuk.

K. G.: Rám máig nagy hatással van, hogy mennyire meghitt családi közösség a MÁV zenekar. Azelőtt is kórusokkal, zenekarokkal foglalkoztam, de igazgatóként ez volt az első állomásom. Úgy tudom, Magyarországon én voltam az első zenekarigazgató, akit nyilvános pályázat útján neveztek ki. Számomra ez egy nagyon jó iskola is volt, mert a zenekar valóban családiás, segítőkész közösségként volt híres a zenei életben, és ez nagyon sok pozitív energiát adott. Többnyire szerény, de tehetséges embereket ismertem meg a zenekar tagjaiban, és most, amikor 27 év után újra összehozott bennünket a sors, legalábbis földrajzi értelemben, hiszen a jelenlegi munkahelyem a Bródy Sándor utcában van, alig néhány méterre a Múzeum utcától, örömmel öleljük át egymást ismét a zenekar régi muzsikusaival. Nagyon hálás vagyok a sorsnak, hogy azokat az éveket ott tölthettem.

I Ettől a közösségtől nem független, hogy a zenekar törzsközönsége is nagyon hűséges, talán a lehűségesebb a hazai kulturális életben. A zenekarokra világszerte sem igazán jellemző, inkább csak a nagy futballklubokra, hogy generációkon átívelő lenne a törzsközönsége, ahol nagyapáról fiúra, fiúról unokára szállnak a bérleti helyek.

F. G.: Ennek a generációkon átívelő bérletöröklésnek magunk is tanúi voltunk. Ehhez hozzájárult, hogy mi, zenészek mindig is úgy tekintettünk a vasutasok társadalmára, mint aminek mi magunk is a tagjai vagyunk, annak ellenére, hogy nem a váltókat kezeltük és a teherwagonokat pakoltuk. Nagyon sokszor tapasztaltuk, hogy ők is úgy tekintettek bennünkre, hogy mi is a vasutasok nagy családjához tartoztunk. A vasutasok a kezdetektől mindig kaptak kedvezményt, és emiatt nagyon sokan váltottak bérletet. Hozzájuk csatlakoztak a pedagógusok nagyon nagy létszámban. Belőlük alakult ki a törzsközönség, amely nagyon jól meghatározható volt: viszonylag kisebb keresetű, a kultúra iránt nagyon fogékony, konzervatív ízlésű, hűséges bérlőkből állt. Hamar kialakult a gyakorlat, hogy a bérleteket a következő évben is ugyanarra a székre újították meg. Olyan is volt, hogy még meg sem hirdettük a műsort, már jelezték, hogy megbíznak bennünk, és megújítják a bérletet.

K. G.: Olyannyira, hogy annak idején az évadfüzetekben meg is említettük, hogy egy hűséges zenebarátunk 1947-ben váltott először bérletet a zenekar koncertjeire, és amikor én ott voltam, már az unokája is oda járt. Generációk tartottak ki és tartanak ki a zenekar mellett a mai napig. Világszerte probléma az úgynevezett „ösz hajú közönség” problematikája, egyáltalán a közönségutánpótlás. Ennek tükrében különleges adomány az, hogy a MÁV zenekarnál ez a csoda megtörtént, és tényleg szó szerint generációkon átívelő közönségről beszélhetünk.

LENDVAI GYÖRGY: A bérleteseinkről nagyon pontos statisztikáink vannak, ismerünk olyat is, aki negyven-négy éve veszi meg ugyanarra a helyre a bérletét. A kö-zönségnevelés olyan, mint a wimbledoni gyepondozósa. Hosszú évtizedekig kell játszani magas színvonalon igényes műsorokat, mint ahogy a gyepondozó is 150 éve rendszerezten locsolják és nyírják.

I A 75 évvel a 150-nek a fele már megvan...

L. Gy.: Számomra azt üzeni a 75 év, hogy az örök értékek minden korban örök értékek, és mi a MÁV zenekarral ezek mellett tettük le voksunkat. A mai világban mindenki megpróbál kitörni valamilyen irányba, hogy felhívja magára a figyelmet. Van, aki a koncertekre behoz egy artistát, van, aki népszerű filmzenét játszik, van, aki könnyűzenészekkel működik együtt, hogy megtartsa, vagy egyáltalán behozza a közönségét, ezek csak pillanatnyi megoldások, de kétségtelen, hogy többségük jól hoz a konyhára. A 75 év és a 75 éve kitartó, hűséges közönség azt bizonyítja, hogy az örök értékek önmagukban képesek fenntartani az érdeklődést. Az innováció most különösen divatos hívószó. Az én innovációm az idei Beethoven-évre az volt, hogy Beethoven összes szimfóniáját eljátsszuk, és rendezünk a Müpában egy olyan sorozatot, ahol öt koncerten csak Beethovenműveket lehet majd hallani. Semmi extra, semmi kiegészítés, semmi látványelem, frakkban és estélyiben, ahogy 250 éve, és a kotta szerint játszunk Beethovent. Magam is tartottam tőle, hogy esetleg nem lesz sikeres ez a koncepció, de mi történt? 25 százalékkal nőtt a bérleteladások száma. Ugyan sok a bérletesünk, de a Müpában a ház jó részét jegyértékesítéssel adjuk el, most viszont itt is megugrott a bérletvásárlók száma. Ez is azt mutatja számomra, hogy nem feltétlenül különlegességeket kell kitalálni, hanem egyszerűen jól és jól kell játszani. Ez nem jelenti azt, hogy ne kellene innovatívnak lennünk abban, hogy hogyan hozzuk be a közönséget, ahogy azt sem, hogy ne játszanánk kortárs zenét.

I Sőt, vannak kifejezetten kortárs művekből álló hangversenyeik.

L. Gy.: Igen, ezeket fontosnak is tartom, ugyanakkor nem vagyok a szendvics-koncertek híve. Ha kortárs műveket játszunk, akkor szóljunk ahhoz a közönséghez, amelyiket kifejezetten ez érdekli. Évi két-három ilyen koncertet adunk többek közt a Magyar Rádióban. Azért, mert ott rögzíteni is lehet a műveket. A rádiósok is örülnek, hogy nem kell a technikával kiszállni, és nagyon hálásak érte a kortárs szerzők, hiszen nagyzenekarral ritkán szólalhatnak meg a műveik, és így bekerülnek a rádió archívumába, ahonnan kiajánlják őket az európai adóknak is. Viszont, ha Beethovenre hívjuk be a közönséget, akkor tiszteletben tartjuk az ízlésüket, és azt nyújtjuk nekik, amit várnak.

F. G.: Azt gondolná az ember, hogy a zenekar alapvetően konzervatív hallgatóságát úgy lehetett megnyerni,

hogy olyasmiket játszottunk nekik, amit szerettek. Sok Beethovent, sok Mozartot, sok Csajkovszijt. Ez valóban igaz, de a MÁV zenekarnak mindig nagyon nagy számban voltak koncertjei, és ebbe a sok különböző műsorba azért bele lehetett csempészni olyan műveket is, amelyek kevésbé voltak ismertek, mégis jól fogadta ezeket a közönség. Nagyon sok kortárs zeneszerzőtől játszottunk, Bartókról és Kodályról nem is beszélve, akiknek lényegében minden zenekari művét bemutattuk. Nagyon változatos volt a szólistáink sora is, a már befutott nagy művészek mellett a fiatal tehetségek is gyakran léptek fel velünk, rengetegen közülük mesélik ma is, mennyire sokat jelentett számukra pályakezdőként az, hogy a mi koncertjeinken mindig nagyon pozitívan fogadta őket a közönség.

I *Hagyomány volt, hogy hegedűművész-karmesterek vezették a zenekari munkát. Ez a zenekar egyfajta névjegyének tekinthető?*

L. Gy.: Nem, csupán a véletlen műve, hogy eddigi tíz művészeti vezetőnk közül hárman is – Mark Gorenstein, Takács Nagy Gábor és Csaba Péter – hegedűművészként kezdték pályafutásukat. A zenekar névjegyének azt tekintem, hogy kik azok, akik a művészi munka színvonalát meghatározzák. Jelenlegi zeneigazgatónk, Daniel Boico mellett állandó vendégkarmestereink Kesselyák Gergely, Takács Nagy Gábor és Csaba Péter, tiszteletbeli vendégkarmesterünk pedig Kobajasi Kenicsiro, akihez közel ötven éves barátság fűzi együttesünket. Ez egy olyan névsor, amire méltán lehetünk büszkék, és fémjelzi a nálunk folyó munkát. Ha a 75 évről beszélünk, olyan karmesterek jutnak hirtelen eszembe, mint Kurt Masur, James Levine, Jiri Belohlavek, Hans Swarowsky, Franco Ferrara, Lamberto Gardelli, Herbert Blomstedt, Jesus Lopez Coboz, Charles Dutoit, vagy a magyarok közül Erdélyi Miklós, Ferencsik János, Fürst János, Kocsis Zoltán, vagy a zeneszerző Kodály Zoltán és Rózsa Miklós, akik mind vezényelték zenekarunkat. Azt hiszem, kevés magyar zenekar dicsekedhet hasonló névsorral. És akkor a szólistákról, énekesekről még nem is beszéltem. Ez alatt az időszak alatt három kontinens legnagyobb presztízsű hangversenytermeiben játszottunk. Lemezeink mindenütt kaphatóak. Erről mindig személyesen is meggyőződöm turnéink alkalmával. Japántól Chiléig mindenütt találkoztam felvételeinkkel a lemezboltokban.

I *Már elhangzott az „ősz hajú közönség” kifejezés. A MÁV Szimfonikusokat is érinti az a világszintű tendencia, hogy öregszik a közönség.*

L. Gy.: Így van, de én ezt nem tartom problémának. Az egész európai populáció öregszik, miért pont a közönség lenne a kivétel? Az átlag életkor is növekszik. Amikor középiskolás voltam, a várható átlag életkor 67 év volt, most 80. Tehát egy mai nyugdíjas több mint 10 évvel hosszabb ideig jár koncertre, mint a pár évtizeddel

ezelőtti. Ma arányaiban is sokkal több nyugdíjas van. Ez az egyik oka. Tekintve, hogy lassan én is nyugdíjas korba kerülök, visszatekintve az életemre, pontosan érzékelem a másik természetes okot: 30-40 éves koromban szinte képtelen voltam eljutni a koncertekre. Az ember több állásban dolgozott, egyikből rohant a másikba, mi például három gyereket neveltünk, a munkám után mentem az egyikért az óvodába, vittem a másikat egy különórára. Tudomásul kell vennünk, hogy nem olyan életmódot folytatunk, mint egy svájci vagy belga állampolgár, aki délután négy órakor hazamegy a munkából, és azt tervezgeti, hogy is töltsse el az estét, melyik étterembe menjen vacsorázni, melyik előadást válassza, moziba üljön be vagy színházba, koncertre. Magyarországon olyanok az életkörülmények, hogy elsősorban a nyugdíjasoknak van szabadideje és lehetősége arra, hogy koncertekre járjanak. Ez persze magában foglalja azt a problémát is, hogy a nyugdíjasoknak alacsony a jövedelme, és a nyugdíj összege limitálja a vásárlóerejüket. Ha elolvasok egy-egy jelentést a MÁV zenekar archívumában, már a hatvanas években is keseregtek azon, hogy öregszik a közönség...

I *Az a közönség lecsérelődött, volt tehát utánpótlás, de vajon ki fog koncertekre járni húsz év múlva?*

L. Gy.: Szerintem az, aki most 40-50 éves. Ugyanakkor fontosnak tartom, hogy a fiatalokat is folyamatosan megszólítsuk. Nem azért mondom, hogy nem tragédia, ha öreg a közönség, mert lemondok a fiatalokról. Szó sincs erről. Azok a hatások, amikkel most találkozunk, egyszer csak beérnek, és majd később ők lesznek a törzsközönségünk, de ehhez kellene a fiatal korban kapott impulzusok.

I *A MÁV zenekar a gyermek- és ifjúsági koncertekből rendszeresen kiveszi a részét. Mik a tapasztalatok?*

L. Gy.: Nagyon fontos lenne, hogy ezt az általános zeneoktatással karöltve csináljuk. Olyan helyeken, ahol a pedagógusok lelkesek, fontosnak tartják, és vállalják is a vele járó plusz fáradságot, megszervezik, elviszik a gyerekeket, foglalkoznak a művekkel, ezek a koncertek remekül működnek, szeretik a gyerekek és szívesen jönnek. Ahol az igazgató azt mondja a tanárnak, hogy jó, tegye ki a plakátot a hirdetőtáblára a dzsúdó, az angoloktatás és a számítástechnika mellé, onnan nem igazán jönnek. Ugyanezt látjuk a középiskolás korosztálynál. Őket tényleg nehéz megszólítani, tele vannak mindenféle elfoglaltsággal, nem is sikk Beethovent hallgatni, de ahol olyan énektanár van, aki erre energiát szán, onnan mégis teli buszokkal, lelkesen érkeznek. Volt olyan gimnázium, ahol az énektanár végig sem tudta kérdezni az osztályokat, mert már az iskola felénél betelt a busz. Ehhez ilyen énektanárra van szükség. Ezt azért látjuk ennyire világosan, mert ahol nyugdíjba megy az énektanár, vagy váltás van, megszűnik a kapcsolat. És nem a gyerekek változnak egyik évről a másikra, akik előző

évben még lelkesen jöttek, hanem az iskolai szervezőmunka hiányzik.

■ *Óvodásoknak is tartanak koncerteket.*

L. Gy.: Ezeket úgy kezdtük, hogy az óvodákat kértük meg, hogy jöjjenek ide, a próbatermünkbe. Fontosnak tartottuk, hogy ne mi menjünk az óvodába, ahol a tíz-órás és a gyurmázás-festés között nyomunk egy kis zenét, hanem ők jöjjenek ide. Ennek az lett a következménye, hogy a szülők felöltöztetik a gyerekeket, fehér ingbe, ünneplő ruhába, mert ők is tudatosítják magukban, hogy ma hangverseny van. A koncertre jöve már a villamoson erről beszélgetnek. Ha jó az óvónéni, akkor előre kicsit mesél nekik a hangszerekről, felkészíti őket. Bejönnek hozzánk, megnézhetik és megüthetik a nagydobot, az mindig érdekes, látják a sok hangszert, a plakatokat, és hazafelé is tudnak erről beszélgetni.

■ *Ebben a korosztályban még a szülőkön múlik a folytatás.*

L. Gy.: Ezen a téren igazából a gyerekek végeztek nekünk egyfajta marketing munkát. Amikor hazamentek, lelkesen meséltek az élményeikről a szüleiknek, és ragaszkodtak ahhoz, hogy ők is eljőjenek a koncertre. Ezért kellett egy szombati sorozatot is indítani. Innentől kezdve egész családok vesznek részt ezeken a hangversenyeken, utána otthon is beszélnek a hallottakról, és szép lassan sokaknak beépült a mindennapjaiba a zenehallgatás. Ezek az igazi eredmények.

■ *Beszéltünk a pedagógusok felelősségéről, de a szülőké is óriási. Aki kicsi korában jár hangversenyre, annak természetes lesz később is.*

L. Gy.: Nagyon fontosnak tartom, hogy a szülő vagy a pedagógus segítse ebben a gyereket. Hibásnak gondolom azt a szemléletet, hogy mindent pozitív élményen keresztül kell a gyerekeknek adni, úgy, hogy szinte észre se vegye, hogy tanult valamit. Tudomásul kell venni, hogy az életben vannak olyan dolgok, amit csak úgy tanulhatunk meg, hogy erőfeszítésünkbe kerül. Oda kell figyelniünk, koncentrálnunk kell, az is előfordul, hogy időnként unatkozunk közben, vagy, hogy elfáradunk.

■ *Ezzel a problémával küzdenek a zeneiskolák, hiszen ilyen a hangszerstanulás is. Lehet az óra élményszerű, de a gyakorlást nem lehet megspórolni.*

L. Gy.: Így van, és ilyen az első koncertélmény is. Nyilvánvaló, hogy akármennyire vigyázunk arra, hogy a gyermekek korának és figyelmének megfelelő hosszúságú legyen a műsor, a művek az ő befogadóképességükhöz igazodjanak, a gyerekek fele elfárad az első 20 perc után. Mi történik? Elfárad, feszeng, és könnyen lehet, hogy azt mondja majd a végén, hogy jó volt, de azért a végére már unalmas lett. Itt jön a szülő és a pedagógus felelőssége, aki nem hagyja ezt rá a gyerekre, hanem újból elviszi, és a gyerek szép lassan felnő ahhoz a feladat-

hoz, amit egy ilyen koncerten az odafigyelés jelent. Meggyőződésem, hogy ezzel a hozzáállással többet lehet elérni, mintha perzsa vásárrá változtatjuk a gyerekkoncerteket, és folyamatosan újabb és újabb látványossággal bombázzuk őket. Az nem koncert, hanem performansz, showműsor. Ha kijön a gyerek, azt fogja mondani, hú de klassz volt, de nem a zenére érti majd, mert amit kapott, az nem klasszikus koncertélmény. Ez a feladat különösen nehéz, mert a gyerekek kezében egész nap ott a mobiltelefon, ami aztán tényleg semmilyen erőfeszítést nem igényel.

■ *A szülők, pedagógusok sincsnek könnyű helyzetben. Az elmúlt évtizedekben a közismereti ének-zeneoktatás elég meredeken zuhant, akár a minőségét, akár a mennyiségét, akár a megbecsültségét tekintjük.*

L. Gy.: Ez azoknak a törvényalkotóknak a felelőssége, akik most dolgoznak a komolyzenei stratégián. Be kellene látni, hogy minőségi ének-zene oktatás nélkül nincs komolyzenei stratégia. A közoktatás minősége pedig a tanárképzés egyenes következménye, így a felsőoktatással kellene kezdeni. Ott dől el, hogy tudunk-e zeneszerető, zeneértő, esetleg zenét művelő közönséget nevelni. Ezen múlik ugyanis a jövő.

■ *Bár nyilván összetett a probléma háttere, az igazi nagy változást a zenei életben és a zeneoktatásban a rendszerváltás hozta el.*

K. G.: 1990-től 1995-ig vezettem igazgatóként a MÁV Szimfonikusokat, ebben a nehéz és egzisztenciálisan bizonytalan időszakban. Kettős volt a szorongásunk oka, hiszen a rendszerváltás mindannyiunkat állampolgárként is érzékenyen érintett, és csak a változás volt biztos, azt viszont nem lehetett pontosan tudni, hogy lesz ezután. Egyfelől bennünk volt a demokrácia, a szabadság részvétele, a remény, de egyben egy nagyfokú bizonytalanság is. Most már történelem, hogy sikerült megmenteni az önkormányzati fenntartású előadóművészeti intézményeket, zenekarokat, de éppen a MÁV Szimfonikusok speciális státuszából eredt a szorongásunk, hiszen nemcsak az állami támogatások rendszere vált egyik napról a másikra bizonytalanná, de az sem volt egyértelmű, hogy a vasúttársaság, amelyik akkoriban óriási anyagi nehézségekkel küzdött, egyáltalán igényt tart-e a zenekarra. Az volt a nagy szerencsénk, sem a MÁV vezetésében, sem az akkori közlekedési miniszterekben nem fogalmazódott meg az, amit annak idején egy középvezető jegyzett meg: „egy vonósnégyes is sok a MÁV-nak”. Szerencsénkre a döntéshozók partnerek voltak a zenekar fenntartásában, majd a piaci körülményekhez igazodó átalakításában. Én még a MÁV Szimfonikusok Zenekari Főnökségének lettem az igazgatója. MÁV főtisztként még le kellett tennem az esküt is. Előnye volt a MÁV-alkalmazotti létnek a szabadjegy, ezt akár fizetéskiegészítésként is lehetett értelmezni, de hátránya volt a nagyvállalati működés. Hosszú beszél-

A MÁV Szimfonikusok stílszerűen mozdonyokkal

getések, viták során jutottunk el oda 1994-ben, hogy a MÁV egy alapítványt hozott létre a zenekar működtetésére. Akkoriban még nagyon reménykedtünk a szponzorokban, akadt is egy-kettő, de nem volt komolyabb részük a zenekar finanszírozásában. Ma is ez az alapítvány működteti a zenekart.

I Volt ennek a váltásnak bármi érezhető következménye?

K.G.: Művészi tekintetben semmifajta zökkenőt nem okozott, munkajogi tekintetben is csak annyit, hogy a régi munkavállalóknak még járt a menetkedvezmény, de az új felvételeseket ez már nem illette meg. Ugyanakkor nagy előnyt jelentett, hogy Európában továbbra is ingyen utazhatott a zenekar, ezt ki is tudtuk használni, koncertturnékra mentünk nyugatra. A MÁV a rendelkezésünkre bocsátott két kusetet, amit éjszakára át lehetett alakítani hálókocsivá, és egy paklikocsit a hangszereknek. Ezek a régi szép emlékeket élesztették újra a tagokban, akiket a vonat zakatolása rázott össze egy nagy családdá, a Gördülő Operától kezdve a későbbi rendszeres vonatos vidéki koncertekig.

F.G.: A MÁV zenekar 1945-től 1990-ig 45 év alatt megkérdőjelezhetetlen, stabil része lett a hazai kulturális életnek. Ugyanakkor a kulturális kormányzat mindig úgy tekintett rá, hogy ezt örömmel veszi, de nincs vele dolga, mert a MÁV tartja el a zenekart. Aztán amikor bekövetkezett a rendszerváltás, a MÁV visszaalakult részvénytársasággá, és neki is piaci alapon kellett működni, akkor szinte az első percben közölték velünk, hogy azt a mértékű támogatást, amiből a zenekar rendszeresen meg tud élni, nem fogják tudni tovább biztosítani. Adnak valamennyit, de folyamatosan csökkenteni fogják ennek a mértékét. Mit tehattünk? Megkerestük a

kulturális élet vezetőit, és elmondtuk, hogy mi nem csak a vasutat szolgáljuk, hanem az egyetemes kultúrát.

K.G.: A kulturális tárca széttárta a karját azzal, hogy a zenekar a MÁV-hoz tartozik, a közlekedési tárca szintén széttárta a karját, hogy ez egy kulturális intézmény. Szerencsénk volt, mert sem a miniszterek, sem a vezérigazgatók nem fenyegettek bennünket megszűnéssel.

F.G.: Kicsit hasonló volt ez a helyzet ahhoz, mint amikor valaki két szék között a pad alá esik, vagy még inkább az elvált szülő gyermekéhez, akit egyik szülő sem akar igazán vállalni. Ebből a szempontból hátrányban voltunk. Nagyon sokat kellett küzdeni azért, hogy ebből a kétfelé kötődő állapotból össze tudjunk szedni annyi támogatást, amennyiből a zenekar fenn tudott maradni.

K.G.: Nem volt pénz az országban, hatalmas volt az eladósodottság, és akkor még szó sem volt Európai Unióról, kohéziós alapokról. De nemcsak anyagi nehézségekkel szembesültünk. A Filharmónia és az Interkoncert szép lassan megszűnt. Korábban a zenekarok, művészek külföldre utaztatását 95 százalékban az Interkoncert intézte. Azzal, hogy megszűnt, egyik napról a másikra meg kellett tanulni azt, amit korábban csak ők tudtak: az impresszálást. A zenekarok külföldre utaztatását, külföldi művészek meghívását. Akkoriban ez számunkra egy jószerivel járatlan út volt. A zenekaroknak voltak saját hangversenyei, de nagy arányban voltak a Filharmónia szervezésében is. A 90-es évek elején erősen megingott a Filharmónia, nem tudott rendszeresen fizetni, hiszen maga is pénzsűkében volt. A zenekarnak a saját piacát kellett megteremteni. Ebben nagyon nagy-szerű partnerre találtam Fenyő Gábor barátomban, aki-vel az a furcsa helyzet állt elő, hogy tőle vettem át az igazgatói stafétabotot, és neki is adtam vissza. Nagysze-

rű kollégáim voltak az irodában. Horányi Jánosnérol, Éva néniről mindenképp szeretnék megemlékezni. Ő nem muzsikos volt, hanem igazi úriasszony, hatalmas műveltséggel és nyelvtudással. Volt korábban rádiós bemondó és a Filharmóniánál végzett adminisztratív munkát. Amikor titkárságvezetőnek szerződtettem, már hetvenen felül volt. Mindannyiunknak példát mutatott munkabírásból, intelligenciából. Ki kellett építenünk a menedzsmentet. Korábban a zenekaroknál csak néhány bérszámfejtő és munkáügyi dolgozott az irodán. Ebből kellett egy profi, önmagát menedzselő együttest faragni. Úgy érzem, a szerencsén túl az is az oka volt annak a sikernek, hogy nagyon tehetséges zenészek és nagyszerű munkatársak vettek körül, és az akkori zeneigazgatóval, Gál Tamással is harmonikusan együtt tudtunk működni.

F. G.: A rendszerváltás a létbizonytalanság mellett valóban szabadságot és lehetőséget is hozott a szá-

munkra. Mindez alkalmat adott arra, hogy megalakuljanak szakmai szervezetek. Azelőtt a szakszervezetek szigorúan pártirányítás alatt álltak. A '90-es évek egyik legnagyobb eredménye, hogy létrejött 1993-ban a Szimfonikus Zenekarok Szövetsége, hiszen kizárólag a zenekari életet belülről ismerő szakemberekből állt, és ők vették kézbe a zenekari muzikusok érdekképviseletét. Nagyon nagy eredmény volt az előadóművészeti törvény, amelynek a létrehozásában és megszövegezésében komoly szerepe volt a szövetségnek.

■ Sok-sok nehézségről beszélhetnénk még a zenekar története kapcsán, az egyik legaktuálisabb mégis a jelenlegi kijárási korlátozás, amely a zenekar jubileumi évadát vágta ketté.

L. Gy.: A mi koncertünk volt az első, amit nem tartottak meg a Müpában, már ott voltunk, próbáltunk, amikor bejelentették, hogy bezárnak, és egy ideig nem lesz

75 éve zenében utaznak

Varga László, MÁV elnök

A MÁV Szimfonikus Zenekart 1945-ben alapította Varga László, a MÁV Magyar Államvasutak Zrt. akkori elnök-vezérigazgatója azzal a céllal, hogy az ország újjáépítéséhez a vasút kultúráját is szállítsa. A zenekar első vezető karmestere Szőke Tibor volt, aki rövid idő alatt valódi szimfonikus társulatot hozott létre, amely 1947-től Gördülő Opera elnevezésű országjáró hangversenysorozatával hamar az egyik legismertebb művészegyüttesé vált.

A MÁV Szimfonikusok azóta is a hazai élvonalba tartoznak, koncertjeiket évente 50 ezren látogatják, bérletes közönségük hűsége, a bérletmegújítások több évtizedes folyamatossága világviszonylatban is kimagaslónak számít. Olyan világsztárokkal dolgoztak együtt, mint Kiri Te Kanawa, Roberto Alagna, Ruggiero Ricci, Dudu Fischer, Lucia Aliberti, Lazar Bermann, Jeanne-Marie Darré, Gertler Endre, Tsuyoshi Tsutsumi, David Geringas, Jevgeni Buskov, Ramzi Yassa, Ránki Dezső, Ruha István, Onczay Csaba, Jandó Jenő, Miklósa Erika, Rost Andrea, Vásáry Tamás, Kocsis Zoltán, Perényi Miklós, Baráti Kristóf, Bogányi Gergely, Alexander Markov, Frankl Péter, Menahem Pressler, Helen Donath.

Számos világhírű karmesterrel dolgoztak együtt, mint Ferencsik János, Lamberto Gardelli, Franco Ferrara, Uri Mayer, Nikolai Anosov, Roberto Benzi, Angelo Ephrikan, Franz Konwitschy, Ottmar Suitner, Arwid Janszonsz, Vladimír Válek, Hans Swarowsky, Carlo Zecchi, Herbert Blomstedt, Moshe Atzmon, Kurt Masur, Jurij Szimonov, Irwin Hoffman, James Levine, Fürst János és Carlo Ponti Jr., Charles Dutoit.

A világ számos országában koncerteztek. Rengeteg turnéjuk és a nemzetközi figyelem által is kísért koncertjük közül kiemelkedik a Három Tenor produkcióban való részvételük, 1999-ben Japánban, a Tokyo Dome-ban 32 ezer néző előtt hangversenyeztek José Carreras, Plácido Domingo és Luciano Pavarotti partnereként, de a zenekar állandó szereplője volt Pavarotti európai búcsúkoncert-sorozatának is. Játszottak 1999-ben II. János Pál pápának, és ők rögzítették a Himnusz eredeti, Erkel-féle változatát a Nemzetközi Olimpiai Bizottság megbízásából, így az olimpiai játékokon az ő előadásukban csendül fel a Himnusz minden magyar aranyérem átadásánál.

A MÁV Szimfonikusok vezető karmesterei voltak: Szőke Tibor, a zenekar alapítója, majd Lukács Miklós, Pécsi István, Oberfrank Géza, Nagy Ferenc, Mark Gorenstein, Gál Tamás, Kollár Imre, Takács-Nagy Gábor, Csaba Péter, jelenleg pedig Daniel Boico vezeti az együttest.

A MÁV Szimfonikus Zenekar igazgatói mindössze hárman voltak a 75 év alatt, mivel ez a poszt 1989 óta létezik. Fenyő Gábor volt az első, aki mindössze fél évre vállalta ezt a feladatot, amíg az igazgatói székre kiírt pályázatuk lezajlik. Őt követte Kovács Géza, az ország első nyílt pályázaton választott igazgatója, aki 1989-1995, a rendszerváltás nehéz időszakában töltötte be ezt a posztot. A stafétát Fenyő Gábornak adta vissza, aki 1995-2004-ig igazgatta a zenekart. A jelenlegi ügyvezető igazgató 2005 óta Lendvai György.

A zenekar számos elismerésben részesült, többek között 2011-ben az egyik legrangosabb hazai zenei elismerést, a Bartók Béla-Pásztory Ditta Díjat ítéltek meg neki, kétszer kapta meg a Széchenyi emlékérmét, 2013-ban pedig szakmai munkássága, kiemelkedő közösségi és közéleti tevékenysége elismeréseként az MSZOSZ díját vehette át. Ugyanebben az évben a Magyar Érdemrend Lovagkeresztjét adományozták Lendvai Györgynek, a zenekar ügyvezető igazgatójának „Magyarország egyik vezető szereppel bíró, közel hetven éves kultúramegőrző és kultúrateremtő múlttal rendelkező együttese sikeres irányításáért, az ifjúság zenei nevelésének előtérbe helyezéséért”.

„Nyiss ablakot a zenének”. A MÁV Szimfonikusok akciója pandémia idején

több koncert. A turnékat lemondták, egy olaszországi és két tengerentúli utunk lett volna, és nagyon sok tervezett hangversenyünk elmarad.

I Ha ősszel újraindul a koncertélet, mit lehet ebből megmenteni?

L. Gy.: Kész van az őszi szezónk. A pótlásnak sok akadálya van, egyrészt nincs elég játszóhely, másrészt a vendégművészek sem érnek rá máskor, és mi is nagyon be vagyunk táblázva. Ráadásul az is nagy kérdés, hogy egy ilyen járványveszély után, ha mondjuk, szeptember 1-én újra nyitnak a koncerttermek, egy idős ember vállalja-e, hogy beül a zsúfolt koncertterembe, amikor előtte hónapokig ennek a veszélyeiről hallott. Azon viszont gondolkozom, hogy ha az olimpiát átrakták 2021-re, mi is átrakhatjuk a jubileumunk megünneplését 2021-re, ha nem is ugyanazokkal a szólistákkal, karmesterekkel, de valamit átmenthetünk belőle.

I Minden zenekar a maga módján szolgálja tovább a közönségét, a MÁV a Gördülő Opera emlékéit idézve mozgó, zenélő autókkal járja az országot és Pest megyét.

L. Gy.: Ennek nagy sikere van, különösen a lakótelepek közepén, az emberek kijönnek a parkba, kiállnak az ablakba, hallgatják, táncolnak, vezényelnek és tapsolnak. Külföldi visszhangja is volt. A The Guardianban nagy cikk jelent meg a „Nyiss ablakot a zenének” című kampányunkról, és a Reuters hírügynökség is tudósított róla szerte a világban. Az online közvetítésekbe is bekapcsolódtunk, a Magyar Rádió lehetővé tette, hogy 15 koncertünk felvételét felrakjuk a honlapunkra, ők is kikapcsolják a maguk felületére, így ezeket is hallgathatja a közönségünk.

I Mennyire fenyegetők a járvány zenekarokra gyakorolt egzisztenciális veszélyei?

L. Gy.: Úgy tudom, a kormány készül egy mentőcsomaggal ebben a szektorban is. Elengedik például a közterheket és a járulékokat. Így az intézményi keretek között működő együttesek léte nem hiszem, hogy veszélyben forogna. Sokkal nagyobb probléma lehet abból,

ha a járvány elhúzódik, és ennek következtében komolyabb gazdasági válság alakul ki.

K. G.: Nekem erős a hitem, hogy az embereknek nagy szüksége lesz élő zenére, minden szorongás és félelem ellenére közösségi élményre vágnak majd. Ugyanakkor nyilván van bennem egyfajta félelem is attól, hogy fenekestől felfordul a világ, és a járvány végével egy soha nem látott gazdasági válság söpör végig a világon, és ennek nagyon sokan áldozatul eshetnek a kultúra területén is. Ebben a pillanatban ez csak egy spekuláció, mert jelenleg ellentétes folyamatok zajlanak, a magyar kormány éppen készít egy kultúrát megsegítő csomagot, ami az újrakezdést támogatná, és a kormányok más országokban is jelentős összegeket pumpálnak a zenei életbe. Adja az ég, hogy ez a gondolkodásmód így is maradjon, és ne történjen olyasmi, ami eltérítheti ezt az irányt.

I Milyen a zenekarnak ma a kapcsolata a vasúttársasággal?

L. Gy.: Nagyon hálásak vagyunk – és azt hiszem, a magyar zenei élet is az lehet – a vasút jelenlegi, és minden korábbi vezetőjének azért, hogy magukévá tették elődjük, Varga László célkitűzését, hogy a vasút vállaljon szerepet a kultúra terjesztésében is. Azért, hogy a 75 év alatt biztosították a zenekar létét, támogatták működését. Az utóbbi évtizedben pedig a MÁV Szimfonikusok a vasút társadalmi felelősségvállalási stratégiájának zászlóshajójává vált. Ez a világon egyedülálló, és jól mutatja a komolyzene fontosságát és megbecsülését hazánkban. 1945-ben, amikor romokban hevert az ország, ki volt fosztva és még háborús jóvátételt is kellett fizetni, akkor egy felvilágosult humanista gondolkodó, Varga László, a MÁV akkori elnök-vezérigazgatója úgy gondolta, hogy az egyik legfontosabb dolog egy szimfonikus zenekar, ami segíthet az ország talpra állásában. Ma, amikor ez a válság nem is hasonlítható a '45-ös állapotokhoz, véletlenül sem szabadna abban gondolkodni, hogy bármelyik zenei együttest megszüntessük.

Kiss Eszter Veronika